

MEGEMLEKEZÉSEK

Kiss Lajos 75. születésnapjára

Kiss Lajos, a szlavisztika, az etimológia, a földrajzinév-vizsgálat, a lexikográfia, a nyelvtudomány-történet, a magyar–szláv nyelvi kölcsönhatások és a térképtörténet kiemelkedő hazai művelője 1997. június 2-án töltötte be hetvenötödik életévét.

A legmagyarabbnak tartott városban született, és ott, a debreceni piarista gimnáziumban érettségizett. 1941–1943-ban a honvéd Ludovika Akadémián tanult. Több mint egy esztendei harctéri szolgálatot követően 1945-ben szovjet hadifogságba került, és három évet egy kaukázusi hadifogolytáborban töltött. 1948 nyarán érkezett haza szülővárosába, és iratkozott be a debreceni tudományegyetem bölcsészkarának német–orosz szakára. A KLTE orosz tanszékén 1951-től 1954-ig tanársegéd, majd 1954 és 1957 között az ELTE szlavisztikai tanszékén Hadrovics László aspiránsa. A kandidátusi fokozatot *Suffixum nélküli deverbális főnevek az orosz nyelvben* c. értekezésével 1960-ban nyerte el. Negyven esztendőn át, 1957-től 1996 végéig az MTA Nyelvtudományi Intézete a főállású munkahelye; azóta az intézet nyugalmazott tudományos tanácsadója. 1966-ban az ELTE címzetes egyetemi docense lett. 1984-ben megszerezte a nyelvtudomány akadémiai doktori fokozatát *Szláv tükörszók és tükörjelentések a magyarban* c. könyvével. 1985 óta a főváros egyetemének címzetes egyetemi tanára.

A Nyelvtudományi Intézetben készült munkálatok közül munkatársa volt a *Magyar nyelv értelmező szótárának* (ÉrtSz. I–VII.), szerzője és társszerkesztője *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótárának* (TESz. I–II.), etimológus szakértője a *Magyar értelmező kéziszótár*-nak (ÉKsz.). Főszerkesztőként elkészítette Hadrovics László és Gáldi László orosz–magyar nagyszótára bővített és korszerűsített változatának kéziratát. Mint osztályvezető 1986 és 1996 között kialakította a számítógépes alapon készülő nemzeti nagyszótárunknak (*A magyar irodalmi és köznyelv nagyszótára, 1533–1990*) a munkaközösségét: meg-

szervezte és elindította az intézet eddigi legnagyobb vállalkozásának munkálatait.

Visszapillantás címmel 1991-ben közzétett emlékezésében a jubiláns így vallott a máig négy kiadásban (1978, 1980, 1983; duplájára növelt terjedelemben: 1988 — ennek újabb, 5. kiadása 1997. novemberében hagyta el a nyomdát), az Akadémiai Kiadónál napvilágot látott *Földrajzi nevek etimológiai szótára* (= FNESz.) c. összefoglaló munkájáról, amellyel régóta észlelt hiányt kívánt pótolni és amely — ebből is következően — azóta nagyobb példányszámban forog közkézben, mint valamennyi más magyar szövegtől együttesen: „Névmagyarázataimban érvényesíteni igyekeztem a tudományos helynévfeltés legfontosabb alapelveit, amelyek szerint a vizsgált névnek nem a mai, hanem a legrégebbi alakjából kell mindig kiindulni, számon kell tartani az alakváltozatokat, kapcsolatot kell keresni a földrajzi név és az általa jelölt földrajzi objektum között, figyelemmel kell lenni az egyes nyelvek névadási törvényszerűségeire, névrendszerére, a névfeltést analógiák felsorakoztatásával kell megtámogatni, mert a jó etimológia legszilárdabb sarkkövei az analógiák stb. Minthogy egy-egy földrajzi névnek gyakran többféle, magyar és idegen nyelvi megfejtése is lehetséges, gondos mérlegelés útján igyekeztem mindig a tudományosan legmegalozottabb, leghelytállóbb megoldást kiválasztani (...)” (vö. A nyelvészetről — egyes szám, első személyben. Szerk. SZ. BAKRÓ-NAGY MARIANNE és KONTRA MIKLÓS. Bp. 142–3).

Sokan és sok helyütt kifejtették (magam is például az ALH. 40 (1990–1991) [1994]: 500–5. lapján közzétett recenzióban), hogy Kiss Lajos hézagpótló szótárának első (három) kiadásában többek között a korszerű magyar földrajzi-név-kutatás alapjait vetette meg elsősorban, a negyedik, kibővített változatával pedig — a szerző által kimunkált elvi-módszertani elvek következetes alkalmazásával — mindenekelőtt a Kárpát-medence országhatárainkon kívül eső helyneveinek történetét és eredetét összegzi tudományos színvonalon, de egyben közérthető módon. A monográfia röviden összegző értékeléseként ezúttal is túlzás nélkül megállapítható: bárhol készül majd a jövőben igényes földrajzinévszótár, annak szerzője ezt a terjedelmes munkát minden bizonnyal az alapvető források között fogja számon tartani, rendkívüli haszonnal fogja forgatni, gyakran fogja idézni.

Kiss Lajos etimológiai névtárát elsősorban a nyelvészek, de természetesen egy sor más tudományszak képviselői is haszonnal forgathatják. A magyar nyelvtörténészek, a névtudomány szakemberein kívül kitűnő forrás a FNESz. többek között az uralistáknak, hiszen a szótár adatai között — mint már korábban is felhívtam rá a figyelmet: ALH. 28 (1978) [1982]: 357–64 (vö. ALH. 30 (1980) [1983]: 221!) — jócskán találunk finnugor, illetőleg szamojéd eredetű (vagy közvetítésű) helyneveket is. Finnugor gyökerű lehet például a *Kola* félsziget és a *Moszkva* folyó neve. A *Jamal* félsziget neve, továbbá talán a *Bija*

(*Bijszk* a.) és a *Jenyiszej* folyónevek szamojéd forrásra mehetnek vissza, s a *Novaja Zemlja* szamojéd tükörfordítás eredménye lehet az oroszban. A genezist tekintve közelebről is meghatározható finnugor földrajzi nevek közül a legtöbb finn, illetve finnségi eredetű: *Carszkoje Szelo* (*Puskin* a.), *Ilmeny*, *Ladoga-tó*, *Néva*, *Onyega-tó*, *Pejpusz-tó* (*Csud-tó* a.), *Szeliger-tó*, *Tver* (*Kalinyin* a.). Az *Urál* hegységnevének (tkp. 'hegytető') a vogulból, a *Vaszjugán* folyónév az osztjából származik; az obi-ugor helynevek csoportjába tartozik még a *Nyiznyij Tigil* helységnevének utótagja és esetleg a *Vicsegda* folyónév is. A *Káma* folyónév votják, a *Joskar-Ola* városnév és a *Vetluga* folyónév cseremisiz, a *Nara* folyónév és a *Rjazany* városnév pedig talán mordvin eredetű lehet. Persze ez a szótár — tudjuk jól — mindenekelőtt a Kárpát-medence földrajzi neveit veszi számba, s nem kizárólag a helységneveket, hanem a földrajzi nevek valamennyi fajtáját. Feltűnő, hogy nagy számban tartoznak közéjük a szerző szülővárosára és annak környékére utaló területrészeknek, vizeknek, utcáknak, épületeknek stb. nevei. A debreceni földrajzi neveket tekintve a kétkötetes névtárban az alábbiakról olvashatunk: *Apafa*, *Bánk*², *Basa-halom*, *Boldogfalvai kert*, *Csapó utca*, *Darabos utca*, *Fancsika*, *Hajdúszentgyörgy*, *Haláp*, *Homokkert*, *Józsa*, *Kati-ér*, *Két malom utca*, *Köntösgát*, *Látókép*, *Libakert*, *Macs*, *Mester utca*, *Nagyerdő*, *Nagysándor halma*, *Nagytemplom*, *Nyomtató utca*, *Olajütő*, *Pac*, *Pallag*, *Péterfia utca*, *Postakert*, *Sestakert*, *Szepes*, *Tócó*, *Veker*. — Debrecen nyugati határa a második világháború előtt a Tiszánál volt. Hortobágy csak 1952-től szakadt le róla. Debrecen történetétől tehát elválaszthatatlanok — ennélfogva a bővített kiadásban egytől egyig címszavak — a következő nevek is: *Álom-zug*, *Árkus-ér*, *Ebes*, *Elep*, *Hortobágy*, *Kadarcs*, *Máta*, *Nagyhegyes*, *Ohat*, *Pusztakócs*, *Telekháza*², *Vérvölgy*, *Zám*².

Az ünnepektől szakmai közéleti tevékenysége rendkívül sokrétű. Tagja (ill. tagja volt) az MTA Nyelvtudományi Bizottságának, az MTA Östörténeti Bizottságának, a TMB Nyelvtudományi Bizottságának, az FM Földrajzinév Bizottságának, tanácskozási jogú tagja az MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának, elnöke az OTKA Nyelvtudományi Zsűrijének. Emellett többek között a Magyar Nyelv és a *Studia Slavica* c. folyóiratok szerkesztő bizottságának tagja, a Magyar Nyelvtudományi Társaság választmányi tagja és a Magyar Térképbarátok Társulata tiszteletbeli elnökségi tagja.

Publikációinak száma megközelíti a négyszázat, könyvalakban megjelent munkái szám szerint meghaladják az egy tucatot. Tudományos tevékenységéért 1970-ben az Akadémiai Kiadó nívódíját, 1978-ban és 1991-ben az Akadémiai Díjat kapta meg. 1994-ben Pais Dezső Díjban és Emlékéremben részesült. — Néhány méltatás munkásságáról: HADROVICS LÁSZLÓ, Lajos Kiss — sechzig Jahre alt: *StudSlav.* 28: 413–4, UŐ, Kiss Lajos köszöntése 70. születésnapja alkalmából: *MNy.* 89: 120–1; PÉTER MIHÁLY, К семидесятилетию Лайоша Киша: *StudSlav.* 38: 403–4, munkásságjegyzék: 404–11; Magyar és nemzetkö-

zi ki kicsoda 1996. Több mint 14 000 kortársunk életrajza. Bp.; Új magyar irodalmi lexikon. 2. kiad. Bp. 1997.

Kiss Lajos tiszteletére 62 pályatárs közreműködésével 502 oldalas ünnepi kötet készült *Szavak — nevek — szótárak. Írások Kiss Lajos 75. születésnapjára* címmel, KISS GÁBOR és ZAICZ GÁBOR szerkesztésében, az MTA Nyelvtudományi Intézetének kiadásában, melynek első példányát a jubiláns 1997. június 12-én vehette át bensőséges intézeti ünnepség keretében. Az 500 példányban napvilágot látott jubileumi kiadványról évkönyvünk jelen kötetében ismertetés olvasható. Mindazonáltal engedtessek meg nekem itt egy talán nem elfogult és aligha túlzó értékelő megjegyzés: véleményem szerint az ünnepeltet személyéhez és munkásságához tartalomban és terjedelemben egyaránt méltó kötet köszönti kerek születésnapján.

Kedves Tanár Úr, tisztelt Lajos Bátyám: Isten éltesen sokáig!

ZAICZ GÁBOR

Búcsú Végh Józseftől
(Békés, 1912. július 17.—1997. július 6. Budapest)
(Farkasréti temető, 1997. július 24.)

A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem magyar nyelvtudományi tanzéke nevében búcsúzom Végh Józseftől, nehéz sorsú kortársunktól, egyetemünk címzetes professzorától.

Debrecen, a debreceni egyetem, a Csűry Bálint vezette népnyelvkutató iskola meghatározó szerepet játszott Végh József nyelvészeti pályájának elindulásában. A békési gimnázium elvégzése után ide iratkozott be magyar–német szakra, és sok más népi származású hallgatótársával együtt hamarosan a Kolozsvárról nem sokkal korábban meghívott professzor, Csűry Bálint vonzáskörzetébe került. Sőt, Bakó Elemérrel együtt szinte szervezőivé váltak ennek az „iskolának”: kiszemelték és hívták az erre alkalmasnak látott hallgatótársaikat a népnyelv kutatásához, illetőleg közvetítették Csűry Bálinthoz azokat a kívánságokat, amelyek a kutatómódszertan kérdéseiben köztük megfogalmazódtak. Nem utolsósorban ennek köszönhető, hogy a neves professzor meghirdette azt a szemináriumot, melynek anyagából, tapasztalataiból híres kézikönyve, „A népnyelvi bűvölet módszere” (Bp., 1936) megjelent.

Debrecenben jelent meg Végh József első, könyv terjedelmű értekezése a rokonértelmű szavak elméleti kérdéseiről (Adalékok a rokonértelmű szavak kelet-

kezéséhez. A Debreceni Református Kollégium Tanárképző Intézetének Dolgozói 13. sz. 1935). A témát Csűrtyől kapta, a feldolgozásban szinte teljes mértékben feltárta az akkor legfejlettebb német nyelvű szakirodalmat is. Egyetemi gyakornoki munkájával párhuzamosan tanított a Református Kollégium főgimnáziumában, ahol diákjaiból népnyelvkutató szakkört szervezett, és gyűjtéseikből később értékes kötetet adott közre (Táj- és népkutatás a középiskolában. Írta és tanítványainak munkáiból összeállította Végh József. Bp., 1942).

Rengeteg időt töltött a „terepen”, a nép életének és nyelvének, néprajzának tanulmányozásával. Emberi közvetlensége, kapcsolatteremtő képessége könnyűszerrel nyitotta meg népi adatközlőinek szívét és száját, meg a falvak vezetőinek együttműködési hajlandóságát. Ez a képessége később országos méretekben is kitűnően érvényesült, amikor Zala megye földrajzi neveinek amatőr közreműködőkkel való összegyűjtése után szinte az egész országra kiterjedő mozgalmat tudott szervezni a nagyüzemi mezőgazdálkodás által halálra ítélt régi dülőnevek megmentése, összegyűjtése érdekében.

Népnyelvi gyűjtéseinek feldolgozását sem mulasztotta el. Csűrty Bálint útmutatásai szerint sorra írta jelenségmonográfiáit (A felső nyelvállású hosszú magánhangzók a békési népnyelvben. Debrecen, 1939; A derecskei népnyelv ige-tői és igealakjai. Debrecen, 1940; stb.). Gondja volt azonban arra is, hogy maguk az eredeti nyelvjárási szövegek is eljussanak az olvasókhöz, hiszen ezekben tükröződik a népnyelv minden sajátága. A Sárrét tájegységének csaknem harminc településén feljegyzett népnyelvi szövegeinek előszavában így írt: „Népnyelvi szövegeim gyűjtésének kezdete nem újkeletű, első szövegeim 1937-ből valók. Azóta kisebb-nagyobb megszakításokkal folytattam a gyűjtőmunkát. Nagyobb erővel 1941-ben fogtam hozzá, és szövegeim nagy része 1943-ból való. Most is fülembe csengenek korán elhunyt kedves, jó professzoromnak, Csűrty Bálintnak szavai: »Szövegeket gyűjtsön, meséket!« Midőn szövegkötetemet az ő emlékének szentelem, őszinte hálával és mély tanítványi tisztelettel gondolok rá. Hálásan köszönöm dr. Bárczi Géza professzor úrnak és dr. Bakó Elemér barátomnak, hogy tanácsaikkal kötetem elkészítését elősegítették” (Sárréti népmesék és népi elbeszélések. Debrecen, 1944. 14).

De Végh József nemcsak fáradhatatlan és tehetséges népnyelvi gyűjtő és feldolgozó volt. Munkája során már a harmincas évek végén olyan felismerésekhez is eljutott, amelyekre a modern nyelvtudomány csak évtizedekkel később döb-bent rá, és tett meg a szociolingvisztika egyik alaptételévé. Végh József felis-merte, hogy a népi nyelvhasználatnak — mint minden nyelvhasználatnak — az egyéni képességeken, beállítódáson, lelkiállapoton túl társadalmi, szociális, a közösségben elfoglalt helyzetből fakadó irányító tényezői is vannak. Ma talán korszakhatárnak mondhatnánk Végh József 1941-ben megjelent szavait: „Amint a köznyelvet beszélők tábora is több társadalmi osztályra tagolódik és a köznyelv is különbözik születés, foglalkozási ágak és a műveltség különböző

foka szerint, éppenúgy nem teljesen egységes nyelv a népnyelv sem, mert nem egységes a népi társadalom sem. A népi társadalom főbb típusai a nagygazdák, kiscgazdák, törpebirtokosok, zsellérek, cselédek, napszámosok, pásztorok, kubicosok stb., sőt tágabb értelmezésben ide számíthatjuk az ipari munkásságot és a kereskedelemmel foglalkozókat is. A meglehetősen tagolt népi társadalomnak a nyelvében is találunk kisebb-nagyobb eltéréseket” (Társadalmi szempontok a népnyelvkutatásban. Magyar Népnyelv 3: 314–343). Szemléltető szövegeiben ilyen adatközlőket szólaltat meg: napszámosok, részesmunkások; piaci kofa; napszamba járó, törpebirtokos asszony; törpebirtokos férfiak; kiscgazda; kiscgazda felesége; nagygazda felesége; nagygazda; esküdtek a községházán; polgárosodni vágyó iparos; stb. (i. m. 315, 322–3). Ezek a meglátások kitűnően egészítik ki Bárczi Gézának a városi népnyelvről szóló akkori megfigyeléseit.

Az 1944-es esztendő nemcsak a sárréti népmesék megjelentetését hozta Végh József számára. Ebben az évben szerzett egyetemi magántanári képesítést is Debrecenben „Szótan és szóragozástan különös tekintettel a magyar népnyelvre” című dolgozatával. Meghozta azonban ez az év a katonai behívóját is. Katonászkodása hadifogságba torkollott. A háború után politikai támadások miatt nem volt módja visszatérni Csúry Bálint egykori tanszékére. De bármi sors alatt — általános iskolai igazgatóként, gimnáziumi tanárként, majd kutatóintézeti munkatársként — mindig megtalálta a nyelvtudományon belül rá váró feladatokat. Megalkotta az első magyar regionális nyelvatlaszt, szervezte az országos néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázatokat, irányította a megyei helynévgyűjtéseket, részt vett az országos nyelvatlasz gyűjtő-ellenőrző munkálataiban, a nyelvjárási hangszalagarchívum összeállításában, stb.

Debrecennel, egykori intézete későbbi munkatársaival sohasem szakadt meg jó kapcsolata. Évkönyvünket is többször megtisztelte írásaival (A nyelvjárási anyaggyűjtés időszerű feladatai. MNyj. 6: 103–9; A magyar nyelvjárási szókincsarchívum. uo. 9: 33–6; Földrajzinév-gyűjtésünk állása és tudományos problémái. uo. 18: 65–77; stb.).

Politikai rehabilitálása után, 1993-ban tanszékünk előterjesztésére az egyetem címzetes egyetemi tanára lett. Nagy veszteség, hogy egészségi állapotának romlása miatt már nem tudta teljesíteni a népnyelvkutatás köréből tervezett előadásait. Gazdag élettapasztalatainak utolsó közleményeként nagydoktori értekezésének egy fejezetét tette közzé évkönyvünk 1995-ös kötetében: Néhány érdekesebb hangtani, alaktani, mondattani adat az őrségi nyelvjárásból (MNyj. 32: 3–24).

Mindez méltán késztet bennünket arra, hogy Végh József sírjánál külön is fájdalmas búcsút vegyünk halottunktól, megígérve, hogy emlékét ápoljuk, eredményeit tanítványainknak továbbadjuk.

SEBESTYÉN ÁRPÁD

Pertti Virtaranta (1918–1997)

1997. július 9-én, életének nyolcvanadik évében elhunyt Pertti Virtaranta akadémikus, a Helsinki Egyetem Finn Nyelvtudományi Tanszékének nyugdíjas professzora. Már régóta korunk Lönnrotjának nevezték. A karjalai nyelv, a finn nyelvjárások páratlan eredményességű gyűjtője és kutatója volt. Fiatalemberként, katonaként a fronton is gyűjtött, amikor pedig Svédországban (Lundban) mint finn lektor dolgozott, a háború után oda települt karjalaiak, finnek nyelvvel foglalkozott. Helsinkibe kerülve A karjalai nyelv szótárának (Karjalan kielen sanakirja) lesz a főszerkesztője, majd az egyetem finn nyelvészeti tanszékének a vezetője is. A finn népnyelvi kutatások további segítése érdekében kezdeményezi A Finn Nyelv Hangarchívumának megalapítását (Suomen kielen nauhoitearkisto), amelynek maga is folyamatosan gyarapítja az anyagát, s amely aztán talán a világ legjobb ilyen típusú intézményévé válik. A Hangarchívumnak jelenleg úgy 22 000 óranyi gyűjtött anyaga van, elsősorban a finn nyelvjárásokból (kb. 15 000 óra), de más finn nyelvváltozatokból, valamint a rokon nyelvekből, illetve még egyéb nyelvekből is. Magyar nyelv(járás)i anyaga 1997 végén 176 óra 10 perc.¹ Virtaranta számos utat tesz Finnország különböző vidékeire s a Szovjetunióba, Kelet-Karjalába és a messzebbre szakadt tveri karjalaiakhoz is. De az Amerikába kivándorolt finnek nyelvét ugyancsak tanulmányozza. Az anyagából pedig, amelynek nemcsak a nyelvi, hanem a néprajzi és kultúrtörténeti értéke is igen jelentős, állandóan publikál. Több tucatnyi önállóan megjelent kiadványa közül nem egy nagy feltűnést keltett, s tanulmányai, szacikkei ugyancsak számon tartatnak. Könyvei közül cím szerint néhányat említek: Länsiyläsatakontalaisten murteiden ännhistoria (I. köt. 1946, II. köt. 1957), Vienan kansa muistelee (1958), Tverin karjalaisten entistä elämää (1961), Suomen kansa muistelee (1963), Lyydiläisiä tekstejä I–VI (1963–1994), Haljärven lyydiläismurteen muotooppia (1986), Kauas läksit karjalainen (1986, feleségével, Helmi Virtarantával együtt, aki számos útján munkatársa), Karjalan kieltä ja kansankulttuuria I (1990, Helmi Virtarantával), Amerikansuomen sanakirja (1992), Hauska tutustua. Amerikansuomalaisia tapaamassa (1996), Suomeen suostuneita. Kielimiehiä ja kulttuuripersoonia (1995). A legutóbbi kötetben Finnország külföldi barátai közül nyilatkoznak. A velük készített interjúk szintén megtalálhatók a Hangarchívumban. S Virtaranta és kollégái elbeszélgettek híres írókkal (Sillanpäävel, Väinö Linnával stb.), a kultúra, a tudomány más kiemelkedő személyiségeivel, köztük magyarokkal is.

¹ A Hangarchívumról, annak magyar anyagáról is l. pl.: VIRTARANTA, PERTTI: *Studia Fennica* 24 (1980): 175–89; KERESZTES LÁSZLÓ: *MNyj.* 25 (1983): 121–6; LYTIKÄINEN, ERKKI: *MNyj.* 26–27 (1984–1985): 125–39, Uó: *Virittäjä* 88 (1984): 448–57; a Hangarchívum nyilvántartása az 1997-es év végén (E. LYTIKÄINEN közlése nyomán).

Virtaranta a finn tudományos élet irányításában ugyancsak aktívan részt vett. Volt például az egyetem dékánja, a Finn Irodalmi Társaság (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura) elnöke, a Kalevala Társaság (Kalevalaseura) alelnöke, felügyelte a külföldi finn lektoroknak és a külföldieknek tartott finn nyelvtanfolyamoknak a munkáját stb. Ez utóbbi pozíciójában — bár a konkrét tárgyalásokat tudtommal Mikko Korhonen professzor folytatta — nyilván döntő szerepe volt abban is, hogy a romániai finn lektor a kolozsvári egyetemre került. A fogadó fél ugyanis Bukarestet szerette volna. A finnek azonban, tekintettel a finn-ugrisztika s ezen belül a romániai magyaroktatás érdekeire, ragaszkodtak Kolozsvárhoz. Virtaranta professzor tevékenységét számos elismerés is fémjelzi, például díszdoktorává avatta az Uumajai, a Joensuu és a Stockholmi Egyetem, s tiszteletbeli tagjává választotta a Magyar Nyelvtudományi Társaság. Kiváló kapcsolatteremtő képessége is volt, és sokan tapasztalhatták a segítőkészségét, magam is. 1969-ben egy hosszabb finnországi ösztöndíj vége felé barátaim arra ösztökéltek, pályázzak az induló lappeenrantai nyári kurzusra. El is mentem rá, a kilátásba helyezett-ígért ösztöndíj azonban nem akart megérkezni. Virtaranta, a tanfolyam igazgatója nem sokat problémázott, megszervezte, hogy elmenjünk a lappeenrantai „lovagok” (vagy egy más jótékony egyesület) összejövételére, s ott a finn irodalom magyarországi fogadtatásáról szóló rövid előadás fejében ők kisegítettek annyi pénzzel, ami fedezte a költségeimet, sőt még más rászorulóknak is jutott belőle.

Nemrég Martti Rapola finn hangtörténeti kézikönyvét (Suomen kielen äännehistorian luennot. Helsinki, 1966) lapozva érdekes módon találkoztam Virtaranta névvel. Az előszóban többek között ez áll: „Korábbi tanítványommal, Virtaranta tanárral, zászlóssal különös körülmények között találkoztam a maaselkäi egységeknél, amelyeket 1944 januárjában meglátogattam. Nagy meglepetésemre és öröömre Virtaranta előbányászta a hátizsákjából és megmutatta az 1936–1938-as tanévben tartott hangtörténeti előadásaimról készített, írógéppel letisztázott jegyzetét. Magam soha nem írtam le a témámat ilyen egységes formában”. Kölcsönkérve a Virtaranta-kéziratot, abból előbb sokszorosított jegyzet, majd kibővítve és átdolgozva az említett könyv lett.

Pertti Virtaranta professzornak a Helsingin Sanomatban utólag közzétett egyszerű, rövid gyászjelentését egy barátom küldte el számomra. Csak a legszükségesebb közölnivalók vannak benne. A záró mondata ez: „Csendben eltemettük (megáldatott)”. Azóta pedig Helmi Virtaranta, megköszönve a részvétnyilvánítást és a segítséget, azt kérte, hogy a férjére emlékezők, ha óhajtják, egy gyűjtéshez járuljanak hozzá, amely a karjalai kultúrát és a Karjalai Köztársaságban lakó kisebbségek által beszélt nyelveket támogatja.

A. MOLNÁR FERENC

TARTALOM

Tanulmányok, cikkek

SEBESTYÉN ÁRPÁD: Végső búcsú Kálmán Bélától	3
Gyászbeszéd Kálmán Béla ravatalánál (HAJDÚ PÉTER, NYIRKOS ISTVÁN, KISS ANTAL)	5
SEBESTYÉN ÁRPÁD: Papp Istvánra emlékezve	11
JAKAB LÁSZLÓ: Papp István és a finn nyelv	12
KÁLNÁSI ÁRPÁD: Az első magyar nyelvatlaszkísérlet	20
KORNYÁNÉ SZOBOSZLAY ÁGNES: Papp István és az <i>Unkarin kielen historia</i>	35
SZABÓ JÓZSEF: A szegvári nyelvjárás jellemzése	43
ZILAH I LAJOS: Tájszavak és nem tájszavak a nyelvjárás atlasz szótani lapjain	65
GERA ILDIKÓ: Ő-zés a Birk-kódexben	73
DOMONKOSI ÁGNES: Kazinczy Sallustius-fordításának ő-zése	87
DOBI EDIT: Egy nyelvjárás szöveg koreferenciális szerkezetének elemzése	95
HOFFMANN ISTVÁN: Gondolatok a történeti helynévkutatásról	109
TÓTH VALÉRIA: Ómagyar helyneveink és a névföldrajz	119
SZABÓ G. FERENC: A <i>Vámos</i> - jelző középkori helységneveinkben	133
MIZSER LAJOS: Szatmári helységnev-magyarázatok	145
B. GERGELY PIROSKA: Az erdélyi egyházak hatása a keresztnévhasználatra az erdélyi akadémiták középkori és korai újkori névanyagában	155
VÖRÖS ÉVA: Koka, kokain, kóla	167
SZ. NAGY IRMA: Határozottság — határozatlanság	171
UZONYI KISS JUDIT—TUBA MÁRTA: Mellérendelő szintagmák vagy hiányos mondatok?	183
P. CSIGE KATALIN: Lexikai és szemantikai russzicizmusok a sajtónyelvben	191
B. LŐRINCZY ÉVA—HOSSZÚ FERENC: Ismertetés a félreértések csapdájában	199

Ismertetések, bírálatok

<i>Balassa Iván</i> : Szabó T. Attila (Ism. KÁLNÁSI ÁRPÁD)	203
Szavak — nevek — szótárak (Ism. KISS ANTAL)	207
<i>Mátai Mária</i> : Első magyar nyelvű verses imádságunk (Ism. KISS ANTAL)	209
Vértes O. András emlékezete (Ism. ZAICZ GÁBOR)	211
You name it (Ism. PETHŐ GERGELY)	215
Hol tart ma a stilisztika? (Ism. DOMONKOSI ÁGNES)	220

Nyelvjárás adatok

SZ. BOZÓKI MARGIT: Szegvár bel- és külterületének földrajzi nevei	227
NEMESI ATTILA LÁSZLÓ: A baúj szóláskincséből	247

Megemlékezések

ZAICZ GÁBOR: Kiss Lajos 75. születésnapjára	251
SEBESTYÉN ÁRPÁD: Búcsú Végh Józseftől	254
A. MOLNÁR FERENC: Pertti Virtaranta	257